

УДК 81'255'246.3:340.113=111

ЕЛЕМЕНТИ ПРАВОВОГО ЄВРОЛЕКТУ ЛАТИНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ

Чеботарьова А.А., аспірант
кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
*Інститут філології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

У статті комплексно досліджується вживані в євролекті латинські слова та вирази і способи їх перекладу німецькою, французькою, польською та українською мовами. Особлива увага приділяється кількісним даним, визначенням слів та контексту, в якому вони вживаються.

Ключові слова: латинські слова, євролект, юридичний переклад, Угода про асоціацію, трансформації, ЄС.

В статье комплексно исследуются употребляемые в евролекте латинские слова и выражения и способы их перевода на немецкий, французский, польский и украинский языки. Особое внимание уделяется количественным данным, определениям слов и контекста, в котором они употреблены.

Ключевые слова: латинские слова, евролект, юридический перевод, Соглашение об ассоциации, трансформации, ЕС.

Chebotaryova A.A. WORDS AND PHRASES OF LATIN ORIGIN IN THE EUROLECT AND THEIR TRANSLATIONS

The words of Latin origin are mostly remained in their original form, that is, they are not transposed in the Ukrainian legal Eurolect (in this case, in the Ukrainian text of the Association Agreement). Unlike Legal English, which long ago borrowed and got used to Latin expressions, the Ukrainian jurisprudence language is not peculiar for such borrowings. In addition, being elements of the legal Eurolect, they may confuse recipients who begin to interpret the legal text.

The Latin words and expressions (that became the subject of this study) are in a list of the most commonly used Latin words in Legal English and pose per se no problems in translation. Nevertheless, an analysis of the language, contextual and legal meanings of Latin words makes it possible to see the differences in their reproducing in different languages and, consequently, in different legal cultures within the institutional context.

The comparative analysis of the texts of the Association Agreement and other EU instruments in several languages of the EU and Ukrainian allows to discover that the Latin words are inherent not to the English Eurolect as such, but to English itself, and therefore their direct borrowings into the Ukrainian Eurolect are not justified and substantiated. It is better to translate such elements by dictionary equivalents (inter alia as між іншим (Back-translation: incidentally, by the way) or у тому числі (Back-translation: among other things, including); by consensus as за згодою (Back-translation: by consent) etc.). Being deprived of a language tradition to use Latin words, Ukrainian language and, correspondingly, the Ukrainian Eurolect should not contain them as well (except ad hoc). Latin words inter alia and mutatis mutandis and others, which in most cases were left untranslated, should be translated in the Ukrainian legal Eurolect.

A special attention in the present article is given to the quantitative data, dictionary definitions of Latin word and phrases, the contexts in which they are used and all the versions of translation of such elements used in the Eurolect.

Key words: Latin words, eurolect, legal translation, Association agreement, transformations, EU.

Постановка проблеми. Слова латинського походження здебільшого в українському правовому євролекті (у цьому разі в українському тексті Угоди про асоціацію) залишаються у первісному вигляді, тобто не перекладені. На відміну від англійської правової мови, яка давно запозичила і призвичаїлася до латинських виразів, українській мові юриспруденції такі запозичення не властиві і рідко коли зустрічаються. Крім цього, будучи елементами правового євролекту, вони додають плутанини та незрозумілості у тлумаченні юридичного тексту реципієнтом.

Латинські слова та вирази, які стали об'єктом цього дослідження, належать до списку найуживаніших латинських виразів

в англійській мові права ("Legal English") і самі по собі не становлять проблем для їх розуміння чи відтворення у перекладі. Тим не менш аналіз англійського правового євролекту з урахуванням мовних, контекстуальних та юридичних значень тих чи інших слів дає змогу побачити відмінності їхнього відтворення різними мовами і, як наслідок, різними юридичними культурами саме в інституційному контексті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Про роль і особливості перекладу латинських слів йшлося у працях Л. Біель [1], Е. Вагнер, А. К'яер, С. Сарцевич, П. Тіерсма [11], М. Рістіківі [9], Х. Маттіла та ін. Використання латині в англійській мові права почи-

нається з давнини. Середньовічні адвокати (і адвокати пізнішого часу) хотіли зберегти свою монополію на професійне знання, використовуючи езотеричні знання, – людську слабкість, яка з'являлася в усіх професіях впродовж століття. Цілком очевидно, що нині юристи з усього світу досі не позбулися цього недоліку своїх попередників [8, с. 256–257].

Як і у разі латинських цитат загалом юристи часто використовують латинську мову в риторичних цілях. Вирази і принципи, запозичені з класичної мови, роблять свій внесок у пишномовствонезалежно від того, чи розуміють їх слухачі або читачі, чи ні. Як слушно зауважує відомий німецький філолог В. Клемперер (цит. у виданні “*Paradoxes of European Legal Integration*”, 2008), слово іншомовного походження вражає; чим менше воно зрозуміле, тим більше воно вражає. Часто латинська цитата слугує своєрідним знаком оклику: коли він належним чином розміщується, він вражає читача чи слухача, а його уважність зростає [8, с. 257].

Естонська дослідниця з історії римського і латинського права М. Рістіківі зауважує, що раніше латинська мова виконувала функцію “*лінгва франка*”, поліпшуючи і полегшуючи юридичне розуміння і спілкування між західноєвропейськими народами [9, с. 200]. Відповідно до П. Тіерсма проблема з використанням англійської мови полягала в тому, що вона мала багато діалектів, часто дуже відмінних один від одного. Латина ж, навпаки, була стандартизованою мовою, зі сталою граматикую та орфографією. Позови, складені латинською мовою, були зрозумілі по всій країні (і насправді по всій Європі). Таким чином, перевага латинської мови полягала в тому, що вона могла діяти як *lingua franca* в країні, де діалектні відмінності могли бути суттєвими [11, с. 25].

Латинську мову, якою послуговувалися правники, незабаром буде адаптовано до потреб англійського законодавства. Врешті-решт вона перетвориться на щось під назвою *Law Latin* (латинь для юридичних цілей) [11, с. 25].

М. Рістіківі наголошує, що нині ж Європа вже не має такої юридичної “*лінгва франка*”. Іншими словами, логічним є припущення, що юристи, які належать до різних правових систем, не можуть мати спільну мову. Правові мови залежать від правових систем та культур, до яких вони належать. Тому мовні бар'єри часто перешкоджають спілкуванню між європейськими правниками [9, с. 200].

Для організації ЄС як такої, що об'єднує різні правові культури, ці питання вкрай важливі й актуальні, бо те, що нормально для мови англійського законодавства, для іншого, зокрема українського законодавства, може бути чужим. Так, наприклад, фахівець з євролекту Л. Біель стверджує, що польське законодавство не містить латинських запозичень. За допомогою методів корпусної лінгвістики вона встановила, що йдеться лише про три латинізми з частотністю щонайменше один випадок на мільйон слів, таких як *de minimis*, *in vitro* та *ex situ* (значно рідше *in situ*, *ex ante* і *per procura*). За винятком останнього, вони, здається, були трансплантовані із законодавства ЄС, при цьому вони не використовуються для риторичних цілей, а виражають правові поняття. Наприклад, *de minimis* є щось на кшталт невеликої державної допомоги, про яку не потрібно повідомляти Європейську комісію. Термінологи ЄС іноді використовують латину, аби створювати наддержавні терміни [1, с. 267]. Подібно до польського українському законодавству так само не властиві прями латинські запозичення.

Постановка завдання. Тому мета цієї статті полягає у дослідженні та аналізі різномовних версій Угоди про асоціацію (далі – Угоди) на предмет перекладу латинських слів та словосполучень. Для досягнення мети розв'язувалися такі завдання: 1) провести порівняльно-перекладацький аналіз латинських слів та виразів спочатку англійської і україномовної версій Угоди, а потім визначити шляхи їхнього перекладу і подивитися на їхнє відтворення у франко-, німецько-, польськомовній версіях Угоди; 2) встановити не тільки номенклатуру латинських слів та виразів, але й контекст їх використання; 3) здійснити кількісні підрахунки з метою визначення частотності вжитку того чи іншого мовного елемента латиномовного походження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розгляньмо популярний латинський вираз “*ad hoc*”, що в англійському тексті Угоди зустрічається 7 разів. У Словнику юридичних термінів він визначається як “*for a particular purpose. For example, a committee set up to deal with a particular situation is an ad hoc committee*” («для певної особливої мети, до прикладу, комітет, призначений для вирішення певної ситуації, є спеціальним комітетом») [10]. Вираз “*ad hoc*” є однією з багатьох фраз в англійській правовій мові, які були прямо запозичені з латинської мови,

що значною мірою вплинула на англійські юридичні терміни. Такий вираз найчастіше зустрічається в офіційній англійській юридичній мові [6, с. 11].

В англо-українському словнику міжнародного, порівняльного та європейського права латинське словосполучення “*ad hoc*” перекладається як «спеціальний», «для цього випадку» [12, с. 596]. В англійсько-українському юридичному словнику В.І. Карабана цей термін означає «тимчасовий, (створений) для конкретного випадку, для цього конкретного випадку, для цієї конкретної мети». До прикладу, терміновироз “*ad hoc committee*” може перекладатися як «тимчасова комісія», «тимчасовий комітет», «спеціальний комітет (для розгляду окремих питань)», «комітет, що функціонує в разі необхідності», «спеціальна комісія» [14, с. 37–38]. Дещо схоже тлумачення знаходимо і в іншому словнику: «для цього особливо випадку; для цієї особливої мети; що створюється в кожному окремому випадку; з певною метою» [13, с. 19].

Тепер погляньмо на те, як “*ad hoc*” відтворюється. В Art. 41 para. 3 Угоди зустрічаємо фрагмент “...shall provide immediately *ad hoc* written notification” [17], перекладом якого є «...зобов’язана невідкладно надати письмові повідомлення» [26]. Тут речення хоча і пере-

кладено адекватно, латинський вираз вилучено, на відміну від німецькомовної версії, де важливий компонент не вилучається: “*schriftliche Ad-hoc-Auskünfte*” [18]. Аналізуючи Угоду далі, в Art. 51 para. 3 [17] нашоуємося на “*on ad hoc basis*”, що перекладено як «на *ad hoc* основі» [26], хоча наявний український відповідник («спеціальний»), який варто (і краще) було б вжити. Далі, а саме в Art. 74 para. 3 [17] терміносполука “*ad hoc groups*” перекладається вже за допомогою трансформацій модуляції та словникового відповідника: «спеціальні групи» [15, с. 172; 26]. Такі самі трансформації застосовуються і в таких контекстах: ANNEX XVI-A TO CHAPTER 6 “EU PARTY RESERVATIONS ON ESTABLISHMENT” (Referred to in Article 88(2)) [17] / ДОДАТОК XVI-A ДО ГЛАВИ 6 ПЕРЕЛІК ЗАСТЕРЕЖЕНЬ ЩОДО ЗАСНУВАННЯ [26]: “*ad hoc courts*” – «спеціальні суди». А далі перекладачі відтворюють латинський вираз контекстуальною заміною: ANNEX XVI-B and ANNEX XVI-E TO CHAPTER 6 “LIST OF COMMITMENTS ON CROSS-BORDER SERVICES” (Referred to in Article 95) [17] / ДОДАТОК XVI-B та ДОДАТОК XVI-E ПЕРЕЛІК ЗОБОВ’ЯЗАНЬ ЩОДО ТРАНСКОРДОННИХ ПОСЛУГ (на який є посилання у статті 95) [26]: “*ad hoc premises*” – «цільові приміщення».

Таблиця 1

Варіанти та способи перекладу терміносполук з композитом “*ad hoc*” офіційними мовами ЄС

Англійський варіант	Німецький варіант	Французький варіант	Польський варіант
“ <i>ad hoc</i> written notification” [17]	“ <i>schriftliche Ad-hoc-Auskünfte</i> ” [18] (буквальний переклад, перестановка)	“ <i>notification écrite ad hoc</i> ” [16]	“ <i>pisemne powiadomienie ad hoc</i> ” [22] (буквальний переклад)
“ <i>on ad hoc basis</i> ” [17]	“ <i>werden ad hoc auf</i> ” [18] (смысловий розвиток, калькування)	“ <i>organisées de manière ad hoc</i> ” [16]	“ <i>odbywają się ad hoc</i> ” [22] (буквальний переклад)
“ <i>ad hoc groups</i> ” [17]	“ <i>Ad-hoc- Arbeitsgruppen</i> ” [18] (буквальний переклад)	“ <i>groupes ad hoc</i> ” [16]	“ <i>grupy ad hoc</i> ” [22] (буквальний переклад)
“ <i>ad hoc courts</i> ” [17]	“ <i>Ad-hoc-Gerichtshöfen</i> ” [18] (буквальний переклад)	“ <i>tribunal ad hoc</i> ” [16]	“ <i>sądami ad hoc</i> ” [22] (буквальний переклад)
“ <i>ad hoc premises</i> ” [17]	“ <i>entsprechender Räume</i> ” [18] (смысловий розвиток, контекстуальна заміна)	“ <i>locaux ad hoc</i> ” [16]	“ <i>pomieszczeń na zasadzie ad hoc</i> ” [22] (описовий переклад, додавання, смысловий розвиток)

Вираз “*ad hoc*” слід було б відтворити шляхом смыслового розвитку та словниковим еквівалентом, тобто як «спеціальний», або ж усюди залишити термін незмінним, тобто зробити пряме запозичення, як це було зроблено у версіях Угоди такими мовами:

Наступний досліджуваний вираз латинського походження, а саме “*inter alia*”, здебільшого залишається незмінним в українськомовній версії, що мало б вважатися правильним рішенням, проте це не так. За словником Колінза, вираз “*inter alia*” означає

“among other things”, що можна перекласти як «крім того», «між іншим», «зокрема» [3]. Використання “*inter alia*” вказує на те, що речі, крім названих у тому чи іншому контексті, також можуть існувати або бути матеріальними. Простіше кажучи, названа «підгрупа» є або більш відносною до обговорюваного питання або просто слугує прикладом більшої групи, зазначеної у контексті в неповному обсязі [4, с. 140]. В англійському транслаті цей вираз зустрічається 43 рази, з яких 32 залишився непереказаним в україномовній версії (PREAMBLE; Art. 15; Art. 16 para 2e; Art. 22 para. 2, Art. 22 para. 3; Art. 37 para. 3, Art. 37 para. 3 c; Art. 76 para. 1; Art. 80; Art. 83; Art. 115 para. 2 h; Art. 118 para. 3 c; Art. 135 para. 4; Art. 140 para. 1; Art. 252 para. 2e; Art. 267 para. 1; Art. 339; Art. 357; Art. 358; Art. 361; Art. 362 para. 1; Art. 365; Art. 369; Art. 396 para. 2; Art. 404; Art. 404 c; Art. 439; Art. 448; Art. 459 para. 1; Art. 459 para. 3; ANNEX XVI-A TO CHAPTER 6 “EU PARTY RESERVATIONS ON ESTABLISHMENT”(Referred to in Article 88(2)); Art. 28 of PROTOCOL I “concerning the definition of the concept of “originating

products” and methods of administrative co-operation” [17; 26]), а 2 рази вилучили, об’єднавши два схожі синоніми в один (Art. 1d; Art. 212 b: “including *inter alia*” [17] – «у тому числі» [26] (тут варто було б перекласти дослівно, а саме як «включаючи, зокрема», оскільки абсолютною умовою для перекладу різними мовами в інституції ЄС є те, що всі версії того чи іншого інструменту ЄС мають бути ідентичними і максимально термінологічно та граматично однаковими); 6 разів вираз перекладено як «зокрема» (Art. 127 para. 2, Art. 295 c, Art. 338 l, Art. 352, Art. 364, Art. 384 para. 2 [17; 26]) і 3 рази відтворено як «серед іншого» (ANNEX XVI-B TO CHAPTER 6 “LIST OF COMMITMENTS ON CROSS-BORDER SERVICES” (Referred to in Article 95), ANNEX XVI-B para. 7(1), ANNEX XVI-C TO CHAPTER 6 para. 10 [17; 26]). При цьому після латиномовного вислову, якщо він розташований наприкінці речення, у перекладі ставиться кома, або він виділяється комами з двох сторін, якщо знаходиться в середині речення, а це може свідчити про те, що перекладачі навмисно здійснили запозичення.

Таблиця 2

Переклади терміносполучень з композитом “*sui generis*” різними мовами ЄС та українською мовою

Англійський варіант	Німецький варіант	Французький варіант	Польський варіант	Український варіант
“ <i>sui generis</i> models”(Art. 229 para. 2) [17]	“des modèles <i>sui generis</i> ”[18]	“ <i>Sui-generis-Modelle</i> ” [16]	“ <i>modeli sui generis</i> ” [22]	“ <i>sui generis</i> моделі” [26]
“ <i>sui generis</i> right of a database maker”(Art.230) [17]	“Schutzrechte <i>sui generis</i> der Hersteller von Datenbanken” [18]	“le droit <i>sui generis</i> d'un fabricant de base de données” [16]	“ <i>prawo sui generis</i> autora bazy danych” [22]	«право <i>sui generis</i> виробника бази даних» [26]

Варто зазначити, що у затвердженому Урядовим офісом координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України (від 22 лютого 2018) українському перекладі Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2003/98/ЄС від 17 листопада 2003 року «Про вторинне використання інформації публічного сектору» [24] (Directive 2003/98/EC of the European Parliament and of the Council of 17 November 2003 on the re-use of public sector information) [20] латинський вираз “*inter alia*” вже не залишили як є, а переклали фразою «між іншим», що свідчить про те, що рівень інституційного перекладу в Україні підвищується.

Інший латинізм “*sui generis*” так само був відтворений без змін в Угоді:

У разі з українським перекладом другої терміносполуки було використано трансформацію перестановки, що не видається виправданим рішенням, оскільки латинський вираз стосується права, а не виробника, тому логічно буде додати прийменник «для» («*prawo sui generis* для виробника бази даних»), або ж не робити перестановку і залишити латинський вираз, як в англійській версії, на першому місці: “*sui generis* право виробника бази даних”.

Багатомовна термінологічна база даних ЄС IATE подає таке визначення терміна “*sui generis* right”: “in intellectual property law, specific

forms of protection which exist beside the known categories of patent, copyright and trademark law” («в законі про інтелектуальну власність, особливі форми захисту, які існують поряд із відомими категоріями патенту, авторського права і законів про торговельні марки») [7].

В юридичному словнику Блека “*sui generis*” (з латинської мови «свого роду») означає свого роду чи класу; унікальний або своєрідний, особливий. Цей термін використовується в законодавстві про інтелектуальну власність для опису режиму, призначеного для захисту прав, що виходять за межі традиційних патентів, товарних знаків, авторського права та доктрин комерційної таємниці. Наприклад, база даних може не захищатись законом про авторське право, якщо її зміст не є оригінальним, але її можна захистити за допомогою спеціального закону *sui generis*, створеного для цієї мети [2, с. 4499].

Що стосується ЄС, то про право “*sui generis*” йдеться у DIRECTIVE 96/9/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 11 March 1996 on the legal protection of databases [21] / Директиві 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про правовий захист баз даних» від 11 березня 1996 року [23]. Так, підхід, обраний у Директиві, полягав у гармонізації критерію «оригінальності». «Неоригінальні» бази даних, що не відповідають такому критерію, будуть захищені новим правом – правом “*sui generis*” для попередження вилучення та повторного використання всієї чи значної частини змісту бази даних, якщо «існує якісно або кількісно значний вклад в одержання, перевірку або представлення її змісту». Право “*sui generis*” – це творіння Спільноти без прецеденту в жодній міжнародній конвенції. Жодна інша юрисдикція не робить різниці між «оригінальною» та «неоригінальною» базою даних [5, с. 3–4].

Цікаво розглянути варіанти перекладу латинського словосполучення, зроблені в різні роки. Так, в офіційному перекладі DIRECTIVE 96/9/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 11 March 1996 on the legal protection of databases [21] / Директиви 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про правовий захист баз даних» від 11 березня 1996 року [23] “*sui generis right*” перекладається одомашненням як «особливе право», не зважаючи на те, що французькою, німецькою та польською мовами латинський вираз не змінили.

А в офіційному перекладі Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of

the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society [19] / ДИРЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 року про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві [25], що затвердили 25 квітня 2018 року, композит “*sui generis*” у складі терміносполук вже тлумачиться так: 2 рази: “*the sui generis right in databases*” – «права *sui generis* на бази даних» ((47), (48)); “*the sui generis right*” – «особливе право *sui generis*» (Art. 6 para. 3), “*право sui generis*” (Art. 7 para 1, para 2 (2 рази)).

Отже, бачимо, що такий латинізм не контекстуально залежний, бо має фіксоване смислове навантаження і в усіх контекстах має тлумачитися однаково. Найвдалішим варіантом є поєднання двох способів перекладу, себто очуження та одомашнення – «особливе право *sui generis*». Такий варіант є зрозумілий за рахунок додавання лексеми «особливе», при цьому він не втрачає своєї юридичної лексики та первісного змісту.

Тепер розглянемо переклад такого слова латинського походження, як “*consensus*”, що може перекладатися як «згода» [13, с. 133]; «одностайність», «консенсус» [12, с. 597]. В українському перекладі Угоди це слово зустрічається шість разів і в усіх випадках тлумачиться однаково, а саме дається прямий відповідник: Art. 74 para. 6: “*by consensus*” [17] – «на основі консенсусу» [26]; Art. 211 para. 2: “*shall adopt its decisions by consensus*” [17] – «приймає свої рішення на основі консенсусу» [26]; Art. 321 para. 1 (2 рази): “*take any decision by consensus*” [17] – «рішення на основі консенсусу» [26]; ANNEX XXXIX TO CHAPTER 20 “CONSUMER PROTECTION” [17] / ДОДАТОК XXXIX ДО ГЛАВИ 20 «ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ» РОЗДІЛУ V «ЕКОНОМІЧНЕ І ГАЛУЗЕВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО» [26] (2 рази): “*consensual resolution*” [17] – «вирішення справ на основі консенсусу» [26]. Взагалі подібне перекладацьке рішення використовується вже давно і таке адаптивне транскрибування досліджуваного виразу є прийнятним та зрозумілим, хоча кращим варіантом було б використання прийнятнішого у мовному плані варіанту «за згодою».

Латинський вираз “*mutatis mutandis*” зустрічається в англomовному варіанті Угоди [17] 12 разів, з яких 11 він залишається у незмінному вигляді в україномовному варіанті [26] (Art. 44 para. 6, para. 8; Art. 45 para. 2; Art. 232 b;

Art. 330 para. 6; ANNEX XXI-A “INDICATIVE TIME SCHEDULE FOR INSTITUTIONAL REFORM, LEGISLATIVE APPROXIMATION AND MARKET ACCESS” / ДОДАТОК XXI-A «ІНДИКАТИВНИЙ ГРАФІК ІНСТИТУЦІЙНИХ РЕФОРМ, АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ТА НАДАННЯ ДОСТУПУ ДО РИНКУ»; ANNEX XXI-B TO CHAPTER 8 “BASIC ELEMENTS OF DIRECTIVE 2004/18/EC (PHASE 2)” / ДОДАТОК XXI-B БАЗОВІ ЕЛЕМЕНТИ ДИРЕКТИВИ № 2004/18/ЄС (ЕТАП 2); PROTOCOL I concerning the definition of the concept of “originating products” and methods of administrative co-operation, TITLE VII, Art. 37 / ст. 37 Р. VII ПРОТОКОЛУ 1 «ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ «ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРІВ» І МЕТОДІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА»; Joint declaration concerning the Principality of Andorra / СПІЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ стосовно Князівства Андорра; Joint declaration concerning the Republic of San Marino / СПІЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ стосовно Республіки Сан-Маріно; PROTOCOL II “on mutual administrative assistance in customs matters” Art. 7 para. 2 / п. 2 ст. 7 ПРОТОКОЛУ 2 «ПРО ВЗАЄМНУ АДМІНІСТРАТИВНУ ДОПОМОГУ В МИТНИХ СПРАВАХ» і 1 раз тлумачиться за допомогою модуляції, експлікації та додавання (PROTOCOL I concerning the definition of the concept of “originating products” and methods of administrative co-operation Chapter 1 Art. 1 / Ст. 1 Р. 1 ПРОТОКОЛУ 1 «ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ «ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРІВ» І МЕТОДІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА»: “as defined in (g) applied *mutatis mutandis*” [17] – «вказаних матеріалів відповідно (g) з урахуванням усіх необхідних редакційних змін» [26]). Переклад цієї фрази у словнику подається як «з відповідними змінами (обговоренням)» [12, с. 601].

Висновки з проведеного дослідження. Проаналізувавши вживання та способи перекладу латинських слів та виразів у правовому євролекті, можна зробити такі висновки:

1) Порівняльний аналіз текстів Угоди та інших інструментів ЄС декількома мовами ЄС та українською дав змогу побачити, що латиномовні слова притаманні не англійській мові, а отже, їх пряме запозичення в україномовний євролект не виправдане. Краще перекладати такі елементи словниковими відповідниками (“*inter alia*” як «між іншим» або «у тому числі»; “*by consensus*”

як «за згодою»). Якщо для англійської мови типове використання латинських висловів і тому такі особливості автоматично присутні в англійськомому євролекті, то для української мови, будучи позбавленою подібної мовної традиції, латинізми не властиві і тому україномовний євролект так саме не мав би їх містити (виняток можна зробити хіба що для “*ad hoc*”). Тому латинізми, як-от “*inter alia*” і “*mutatis mutandis*” та інші, що здебільшого залишили в первісному вигляді, слід перекладати в українському правовому євролекті.

2) Контекст значно впливає на те чи інше перекладацьке рішення за відтворення латинізмів, а особливо в українській мові, що багата на синоніми. Так, латинський вираз “*inter alia*” залишали не перекладеним (32 рази), перекладали словниковими «зокрема» (6 разів) і «серед іншого» (3 рази) або взагалі вилучали (2 рази як такий, що є синонімічним у такому контексті: “*including inter alia*” – «у тому числі»). Латинізм “*mutatis mutandis*” відтворили словниковим відповідником і відповідно до контексту – «з урахуванням усіх необхідних редакційних змін» (1 раз) і не перекладали 12 разів. Адекватним варіантом перекладу такого латинізму є «з відповідними змінами (обговоренням)», який хоч і задовгий, проте краще зрозумілий. Латинізм “*ad hoc*” запозичували в первісному вигляді (2 рази), перекладали як «спеціальний» (3 рази) та контекстуальною заміною “*ad hoc premises*” – «цільові приміщення» (1 раз) і вилучали (1 раз). При цьому в інших євролектах це слово запозичували в усіх контекстах. З огляду на світовий стандарт перекладу “*ad hoc*”, можна зробити виняток і залишити латинізм неперекладеним, проте краще все ж таки відтворювати його як «спеціальний».

3) Усі досліджувані латинські елементи (окрім “*consensus*”, “*sui generis right*” – «особливе право *sui generis*») не мають у перекладі узгоджених сталих відповідників, що йде врозрід із правилами ЄС щодо укладання правових документів та відтворення правового євролекту. Тим не менш останні за часом узгоджені переклади демонструють підвищення якості перекладу українською мовою документів ЄС. Перспектива подальшого дослідження полягає в аналізі перекладів елементів англо-, франко-, німецько- та польськомовного євролектів, що стане гарним підґрунтям для формування українського правового євролекту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Biel, Lucja. Lost in the Eurofog: The textual fit of translated law. Bern: Peter Lang, 2014. – 347 p.
2. Black's Law Dictionary. 8th Edition / Editor-in-chief Bryan A. Garner. URL: http://www.republicsg.info/Dictionaries/2004_Black%27s-Law-Dictionary-Edition-8.pdf (accessed on 21 August 2018)
3. Collins Free Online Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/> (accessed on 20 August 2018)
4. Fellmeth Aaron X., Horwitz Maurice. Guide to Latin in International Law. New York: Oxford University Press, 2009. 328 p.
5. First evaluation of Directive 96/9/EC on the legal protection of databases (DG INTERNAL MARKET AND SERVICES WORKING PAPER). URL: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/databases/evaluation_report_en.pdf (accessed on 20 August 2018)
6. Heinemann English Dictionary / edited by Martin Manser. Portsmouth: Heinemann Educational Publishers, 2001. 1248 p.
7. Multilingual terminology database of the European Union IATE. URL: <http://iate.europa.eu/SearchByQueryLoad.do?method=load> (accessed on 21 August 2018)
8. Petersen H., Kjær A.L., Madsen M.R. Paradoxes of European Legal Integration. England: Ashgate Publishing Limited, 2008 356 p.
9. Ristikivi M. Latin: The Common Legal Language of Europe? *Juridica International*. 2005. № 1. PP. 199–202.
10. The A to Z guide to legal phrases – Plain English Campaign. URL: <http://www.plainenglish.co.uk/files/legalguide.pdf> (accessed on 30 July 2018)
11. Tiersma Peter M. Legal Language. Chicago and London: University of Chicago Press, 1999. 328 p.
12. Англо-український словник міжнародного, порівняльного і європейського права: близько 70000 термінів / упоряд.: В.І. Муравйов та інш.: В.В. Дайнеко, О.М. Шпакович, А.А. Демянюк, К.В. Смирнова, О.В. Святун, П.В. Шевченко, І.В. Шматко; за ред. Муравйова В.І., Шевченко Л.І. К.: Аріс, 2009. 608 с.
13. Англо-український словник юридичних термінів / за заг. ред. С.В. Ківалова, В.Я. Мізецької. Одеса: Юридична література, 2004. 600 с.
14. Карабан В.І. Англійсько-український юридичний словник = English-Ukrainian law dictionary: Понад 75 000 слів та словосполучень юридичної підмови та близько 160 000 українських перекладних відповідників. Вінниця: Нова книга, 2004. 1088 с.
15. Чеботарьова А.А. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2017. № 31. том 3. С. 168–173
16. Accord d'association entre l'Union européenne et ses États membres, d'une part, et l'Ukraine, d'autre part. URL: [http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0529\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0529(01)&from=EN)
17. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2014:161:FULL&from=EN> (accessed on 20 August 2018)
18. Assoziierungsabkommen zwischen der Europäischen Union und ihren Mitgliedstaaten einerseits und der Ukraine andererseits. URL: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0529\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0529(01)&from=EN) (accessed on 20 August 2018)
19. Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001L0029> (accessed on 20 August 2018)
20. Directive 2003/98/EC of the European Parliament and of the Council of 17 November 2003 on the re-use of public sector information. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:32003L0098> (accessed on 20 August 2018)
21. DIRECTIVE 96/9/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 11 March 1996 on the legal protection of databases. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A31996L0009> (accessed on 20 August 2018)
22. Układ o stowarzyszeniu między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Ukrainą, z drugiej strony. URL: [http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0529\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0529(01)&from=EN) (accessed on 20 August 2018)
23. Директива 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про правовий захист баз даних» від 11 березня 1996 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_241 (дата звернення 20 серпня 2018)
24. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2003/98/ЄС від 17 листопада 2003 року про вторинне використання інформації публічного сектору (затверджений переклад українською мовою). URL: https://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/_2003_98.pdf (дата звернення 11 серпня 2018)
25. ДИРЕКТИВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 року про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві. URL: <https://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/200129es.pdf> (дата звернення 21 серпня 2018)
26. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення 21 серпня 2018)